

Teorie flexe a románské jazyky – jak vypadá kmenová alomorfie?

Co jsou „morfomická“ flexivní pravidla?

- „Morfóm“ vs. „morfém“ (Aronoff 1994); morfém nese význam, morfóm nemusí – je to specifická forma = kmen = který je v daném paradigmatu vyžadován v různých konfiguracích „políček“; tyto konfigurace obvykle nejsou nijak „přirozené“ (ale mohou být, např. sg. vs. pl., prézens vs. perfektum).
- V románských jazycích je kmenová alomorfie velmi „morfomická“, protože zvláštní kmeny se seskupují do „nekoherentních“ konfigurací (některé jsou etymologicky vysvětlitelné, některé ne – a ty jsou analogickým rozšířením těch etymologických).
- Maiden (2005) definuje tři základní vzorce (patterns), které vytvářejí fonologicky a morfosyntakticky arbitrérní konfigurace a které v jeho zápisu připomínají písmena **L**, **U** a **N**.

L-vzorec (L-pattern)

- Reguluje rozšíření tvarů do 1. os. sg. prézentu indikativu a do celého paradigmatu konjunktivu prézentu.
- Portugalština („etymologické tvary“):

tenho	tens	tem	temos	tendes	têm
tenha	tenha	tenha	tenhamos	tenhais	tenham

- Analogická (tj. neetymologická) rozšíření: tvary s *g* (např. nahrazení tvarů *oyo*, *oya* ... *oyas* tvary *oigo*, *oigas* ... ve staré kastilštině, srov. Zavadil 2004, s. 138; podobně *vengo* ... *valgo*, atd.):

oigo	oyes	oye	oímos	oís	oyen
oiga	oigas	oiga	oigamos	oigáis	oigan

U-vzorec (U-pattern)

- Reguluje rozšíření tvarů do 1. os. sg. a 3. os. pl. prézentu indikativa a do celého paradigmatu konjunktivu prézentu.
- Etymologicky vysvětlitelné paradigma nabízí např. stará florentština, kde např. sloveso *venire* vypadalo takto:

vegno	vieni	viene	venimo	venite	vegnono
vegna	vegni	vegna	vegnamo	vegnete	vegnao

- Podobnou etymologicky vysvětlitelnou distribuci má také sloveso *leggere*, v jehož případě však vidíme jakési „křížení“ dvou vzorců (U-vzorec a níže definovaný N-vzorec), neboť 1. a 2. os. plurálu konjunktivu nezachovává tentýž kmen s velárou *g* *legg-*

leggo	leggi	legge	leggemo	leggete	leggono
legga	legga	legga	leggiamo	leggiate	leggano

- Analogická (tj. neetymologická) rozšíření: tvary s *g* (např. *veggo*, *vedi* ..., *fuggo*, *fuggi* ...): italština (ve staré italštině etymologické paradigma *fuggio*, *fuggi*, ...)

fuggo	fuggi	fugge	fuggiamo	fuggete	fuggono
fugga	fugga	fugga	fuggiamo	fuggiate	fuggano

N-vzorec (N-pattern)

- Vytváří konfiguraci, v níž je alternace alomorfních kmenů vázána na přízvuk – ve všech osobách sg. a ve 3. os. pl. přítomnosti indikativu.
- V románských jazycích vytváří celou řadu konkrétních alternací – od poměrně pravidelných (*sedere*) po supletivní (*andare*); stejně tak je v pozadí rozšíření a „fixace“ infixu *-isc-*.

siedo	siedi	siede	sediamo	sedete	siedono
vado	vai	va	andiamo	andate	vanno

- Analogické rozšíření alomorfie, která už foneticky pravidelná není: vzorci se podvoluje např. španělské sloveso *sentir* – *siento*, *sientes*, *siente* (1. os. sg. by etymologicky měla být **sento*) nebo *servo* – *servir* (a další slovesa s vokalicou alternací)

*servo	*sierves	*sierve	servimos	servís	*sierven
servo	sirves	sirve	servimos	servís	sirven

Literatura

- Aronoff, Mark (1994). *Morphology by Itself*. Cambridge (MA): The MIT Press.
- Bonami, Olivier - Boyé, Gilles (2003). Supplétion et classes flexionnelles. *Langages*, 152, 102-126.
- Carstairs-McCarthy, Andrew (2010). *The Evolution of Morphology*. Oxford: Oxford University Press.
- Maiden, M. (2005): Morphological autonomy and diachrony. In: G. Booji & J. van Marle (eds.), *Yearbook of Morphology 2004*. Dordrecht: Springer, s. 137–175.
- Pirrelli, Vito (2001). Paradigmi in Morfologia. Un approccio interdisciplinare alla flessione verbale dell'italiano. Pisa: Ist. Editoriali e Poligrafici.
- Stump, Gregory T. (2001). *Inflectional Morphology. A Theory of Paradigm Structure*. Cambridge: Cambridge University Press.